

Ekonomiguru 2025

Inledande tävling den 8 januari 2025 kl 9-11

Uppgift 1.

Från vilka ord kommer följande förkortningar relaterade till ekonomi? Du kan svara på svenska/engelska. (1 poäng/rätt svar, max 6 poäng)

- **ECB** / Europeiska centralbanken
- **FFC** / Finlands Fackförbunds Centralorganisation
- **BNP** / Bruttonationalprodukt
- **IBAN** / International Bank Account Number / internationellt kontonummer
- **WTO** / World Trade Organization / Världshandelsorganisationen
- **ROE** / Return on equity / avkastning på eget kapital

Uppgift 2.

Förklara kort följande termer. (2 poäng/rätt svar, max 12 poäng)

(En huvudpunkt i alla. Dessutom innehåller modellsvaret tilläggsinformation som kan ersätta brister i huvudsvaret.)

- **BSP-lån**

Ett BSP-lån, dvs. bostadssparpremielån, är en låneprodukt som är särskilt avsedd för unga förstagångsköpare och för vilket man kan få statligt räntestöd och en avgiftsfri statsgaranti.

Tilläggsinformation: Ett BSP-konto öppnas i banken, och på kontot sparas minst 10 % av bostadspriset under minst åtta kvartal, dvs. cirka två år. Därefter beviljar banken resten av köpesumman som ett BSP-lån. Det maximala lånebeloppet beror på i vilken kommun bostaden som ska köpas ligger.

- **Underliggande inflation**

Med underliggande inflation avses en sådan förändring i (konsument-)priserna från vilka en del av de produkter eller tjänster som normalt ingår i (konsument-)prisindexen har rensats bort. Sådana är till exempel priserna på energi och färska livsmedel, som kan variera mycket beroende på till exempel årstiden.

Tilläggsinformation: Den underliggande inflationen anses beskriva de rådande allmänna prishöjnings- eller prissänkningstrycket i samhällsekonomin bättre än vanliga (konsument-) prisindex, varför de utnyttjas i uppföljning av den ekonomiska utvecklingen och i det penningpolitiska beslutsfattandet.

- **Lokala avtal**

Med lokala avtal avses arbetsplats-specifika avtal om till exempel arbetstider, semesterar eller löner.

Tilläggsinformation: Lagstiftningen och kollektivavtalen fastställer vilka frågor som kan avtalas lokalt och vilka som kan vara parter i det lokala avtalet. Ofta ingår avtalen mellan arbetsgivaren och en personalrepresentant/personalen.

- **Onoterat företag**

Ett onoterat företag är ett företag vars aktier inte är föremål för handel på en börs. Onoterade företag är till exempel onoterade aktiebolag och kommanditbolag.

Tilläggsinformation: Vanligtvis – men inte alltid – handlar det om små företag, vilka också utgör majoriteten av finländska företag. Beskattningen av utdelning som ett onoterat företag betalar är ofta lättare än beskattningen av utdelning från noterade företag.

- **Marginalskatteprocent**

Marginalskatteprocenten eller gränsskatteprocenten anger hur stor del av tilläggsinkomsterna som går åt till skatt.

Tilläggsinformation: Om inkomsterna till exempel ökar med 100 euro och marginalskatten är 55 %, går 55 euro till skatter och 45 euro blir kvar. Till skillnad från marginalskatteprocenten anger den totala skatteprocenten hur mycket man betalar skatt på alla inkomster.

- **Tidsbunden insättning**

En tidsbunden insättning är en insättning som görs i banken under en viss tid, till exempel 6 eller 12 månader. Insättningen kan tas ut när den tid som anges i insättningsavtalet har löpt ut.

Tilläggsinformation: På en tidsbestämd insättning betalas i allmänhet en högre ränta än på pengar som finns på dagligkonton och som kan tas ut omedelbart.

Uppgift 3.

Hur har betalningssätten förändrats över tid i Finland? Vilka faktorer förklarar förändringen av betalningssätten? Vilka effekter har förändringarna? (5 poäng/delfråga, totalt 15 poäng)

MODELLSVAR:

Hur har betalningssätten förändrats över tid i Finland?

- Kortbetalning har tydligt tagit kontantbetalningens roll som det vanligaste betalningssättet i butiker under de senaste två årtiondena. Redan för 15 år sedan hade kortbetalning passerat kontantbetalning, men idag sker redan nästan nio av tio betalningar i butiker med kort.
- Det är också värt att notera att mobilbetalning (smartmobil) har under de senaste åren blivit lika populärt som kontantbetalning, till och med gått lite förbi den, och förändringstakten har varit snabb. I praktiken finns det idag tre sätt att betala i butik, varav kort är det klart vanligaste.
- Förändringarna i betalningen av inköp på nätet är måttligare, delvis säkert på grund av avsaknaden av kontanter. Girering eller faktura är fortfarande det mest populära sättet, även om populariteten har minskat markant. Kortbetalningar är nu nästan lika populära. Mobilbetalning syns tydligt även på nätet som ett nytt betalningssätt.

Vilka faktorer förklarar förändringen av betalningssätten?

- Digitaliseringen har påverkat förändringen av betalningssätten på många sätt. Antalet betalningsmedel har alltså ökat.
- Den kontaktlösa betalningsfunktionen har ökat kortbetalningar i butiker på grund av sin enkelhet.
- Dessutom ökade coronapandemin populariteten för kontaktlösa betalningar.
- Mobilbetalningar blir allt vanligare tack vare att de är enkla att använda och att de är väl integrerade i nätbutiker.
- Digitaliseringen och regleringen har också sänkt priset på kort- och mobilbetalningar för försäljarna, och de kan därför hellre ta emot andra betalningar än kontanter.

Vilka effekter har förändringarna?

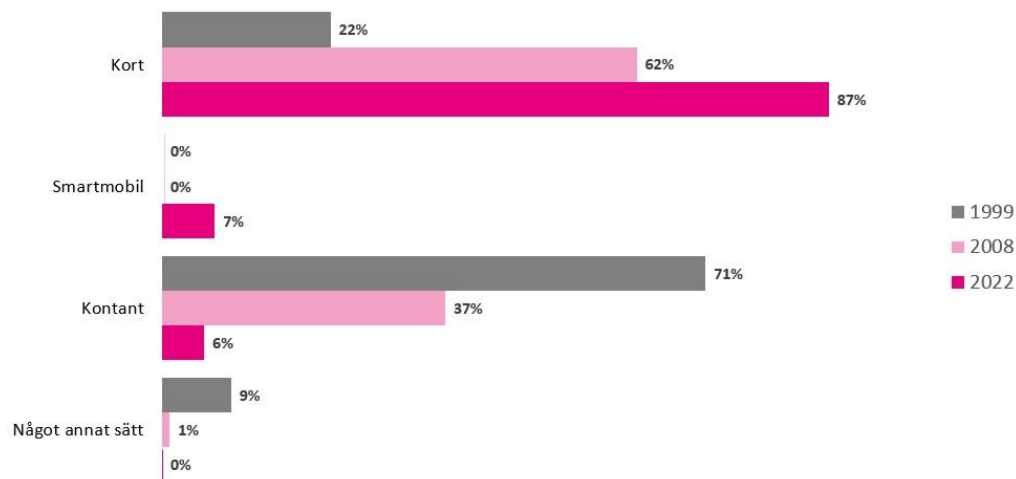
- Den minskade användningen av kontanter har till exempel lett till att kontanter inte längre accepteras överallt, i synnerhet inte större sedlar. Särskilt på den glesbefolkade landsbygden har tillgången på kontanter också blivit svårare, även om det idag är möjligt att ta ut kontanter bland annat i butiker.
- Kontanter spelar en betydande roll till exempel i störningssituationer, då de kan vara det enda fungerande betalningssättet. Om användningen och godkännandet

av kontanter i butikerna minskar ytterligare kan det medföra problem i eventuella störningssituationer.

- Digitaliseringen av betalningar och minskad användning av kontanter kan vara ett problem, särskilt för äldre som inte kan använda digitala tjänster.
- En minskad användning av kontanter minskar också den grå ekonomin.

Betalning i butik 1999, 2008 och 2022

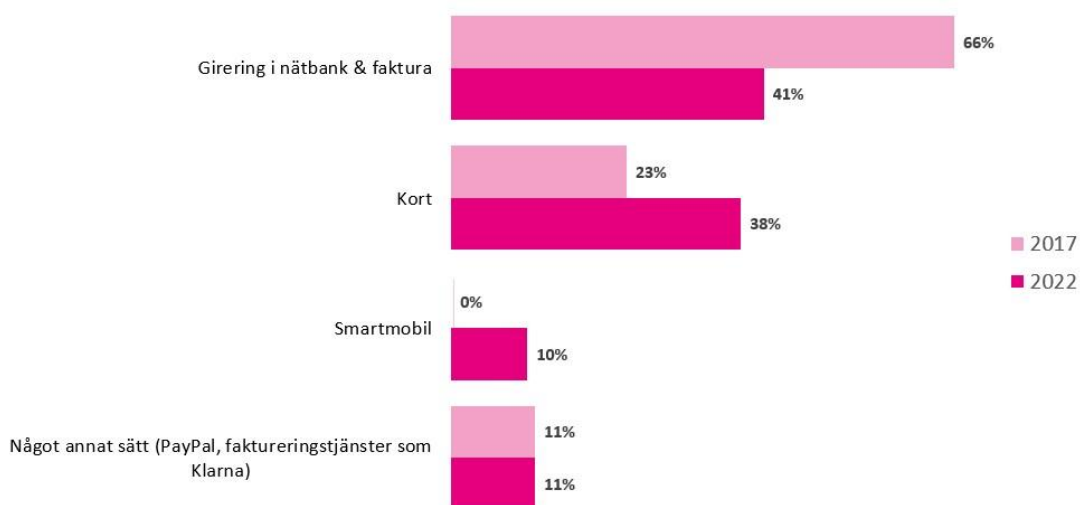
Vilket är det vanligaste sättet som du betalar på?

Källa: Undersökningar om sparande, kreditanvändning och betalningssätt från olika år

Betalningar på nätet 2017 och 2022

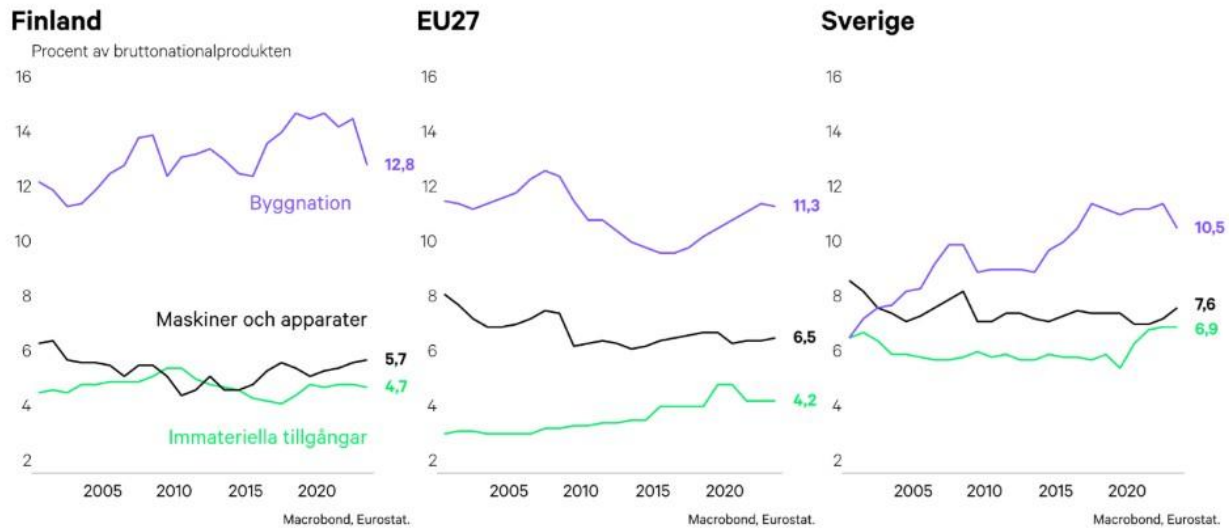
På vilket sätt har du oftast betalat dina köp?

Källa: Undersökningar om sparande, kreditanvändning och betalningssätt från olika år

Uppgift 4.

Jämför utvecklingen av investeringar i olika länder. Hur förhåller sig Finland till andra länder? Vilken betydelse har investeringar i ekonomin? Hur kan investeringarna ökas? (lång essä, totalt 25 poäng)

Immateriella poster omfattar till exempel forsknings- och utvecklingsutgifter samt programvaruinvesteringar. Diagrammen visar investeringarnas andel av bruttonationalproduktens värde under olika år.

MODELLSVAR:

Med investeringar avses anskaffning av maskiner, anordningar, konstruktioner och olika immateriella produktionsfaktorer (som forskning och utveckling) som behövs för att producera olika produkter och tjänster. Att göra investeringar förutsätter antingen egen finansiering (förhandssparande) eller extern finansiering.

Hur förhåller sig Finland till andra länder?

Finlands totala investeringar i förhållande till bruttonationalprodukten har på 2000-talet legat på en tämligen god nivå jämfört med hela EU eller Sverige. Byggandets andel är störst i Finland, däremot har vi de lägsta investeringarna i maskiner och anordningar i jämförelsen. De immateriella investeringarna i Finland är högre än EU-genomsnittet men klart mindre än i Sverige. Den svaga utvecklingen på 2010-talet påverkades särskilt av att Nokias mobiltelefonproduktion upphörde.

Vilken betydelse har investeringar i ekonomin?

Tumregeln är att investeringar är bra för ekonomin. Det avgörande är emellertid vad man investerar i.

Både den privata och den offentliga sektorn gör investeringar. Den offentliga sektorn investerar till exempel i hälsovårdscentraler, vägar, flygplatser osv. Den privata sektorn investerar vid sidan av byggande även avsevärt i maskiner och anordningar samt immateriella tillgångar. Hushållens investeringar fokuserar nästan uteslutande på byggnader.

Investeringar kan göras för att öka produktionen, förnya produktionen eller upprätthålla den nuvarande produktionsnivån. Största delen av investeringarna är så kallade ersättningsinvesteringar, dvs. de upprätthåller den nuvarande produktionsnivån när befintliga maskiner, utrustning och byggnader slits i användning. Med tanke på förnyelsen av ekonomin och industrin behövs olika investeringar i forskning och utveckling. Investeringarna spelar därför en central roll för att förbättra landets konkurrenskraft och produktivitet. De möjliggör införandet av ny teknik.

Finland har på 2000-talet investerat mest i byggande, som skapar ekonomisk aktivitet under byggverksamheten. Byggandet i sig skapar dock inte en avsevärt ökad konkurrenskraft. Byggnader är en väsentlig del av all företagsverksamhet, men med tanke på konkurrenskraften och exporten är det viktigare vad som faktiskt görs i byggnaderna. Att bygga bostäder är viktigt i många avseenden, men det ökar inte direkt ekonomins produktionskapacitet. Byggnadsinvesteringarna i Finland har varit stora under de senaste årtiondena, eftersom urbaniseringen har framskridit och folk har flyttat från glesbygden till tillväxtcenter.

Byggnadsinvesteringarna har påverkats särskilt i Sverige och Finland av den snabba ränteuppgången under de senaste två åren. I båda länderna utnyttjas lån som är bundna till korta räntor (t.ex. 12 mån. Euribor) i stor utsträckning. Då påverkar en förändring av räntenivån snabbt låntagarnas ekonomiska situation och därmed efterfrågan på bostäder eller fastigheter. Förändringen i efterfrågan återspeglas i byggnadsinvesteringarna.

Investeringar i maskiner och anordningar är olika produktionsinvesteringar. Till dessa räknas till exempel fabriksutrustning eller transportmedel. I Finland innebär en ny massafabrik betydande investeringar i maskiner och anordningar. Samtidigt räknas investeringar som krävs för att tillverka "grönt" stål till denna kategori. Även investeringar i förnybar energiproduktion som vind- och solkraftverk ingår.

Immateriella investeringar är till exempel investeringar i forskning och utveckling eller IKT-investeringar (informations- och kommunikationsteknik). I dagens ekonomi har deras roll ökat betydligt. Bland annat programvaruinvesteringar och investeringar i artificiell intelligens som görs av aktörer inom plattformsekonomin räknas till dessa. Ett litet land som Finland, där man strävar efter att producera produkter och tjänster med ett högt förädlingsvärde, bör satsa avsevärt på forskning och produktutveckling. På detta sätt skulle vi kunna stärka vår konkurrenskraft. I Sverige är de immateriella investeringarna klart större än i Finland, delvis på

grund av att företag som Spotify och Klarna har uppkommit i Sverige under de senaste årtiondena. Detta förklarar delvis Sveriges bättre konkurrenskraft och ekonomiska tillväxt.

Hur kan investeringarna ökas?

Investeringsvolymen påverkas av många olika faktorer. Dessa är till exempel tillgång till finansiering, planläggning och tillstånd, tillgång till och kvalitet på arbetskraft, kundmarknadens storlek och avstånd, logistik, beskattning, stödpolitik, underleverantörskedjornas funktion samt det juridiska systemet och dess tillförlitlighet. Även konkurrensen mellan företagen har betydelse – hård konkurrens tvingar företagen att förnya sig och leta efter nya konkurrensfördelar som kan leda till framgång nu och i framtiden.

Det är viktigt att notera att det inte finns någon enskild orsak till att företagen investerar mindre i maskiner, anordningar och immateriella tillgångar i Finland än till exempel i Sverige. Det betyder att det inte finns några enkla lösningar när det gäller att öka investeringarna. Med politiska beslut – till exempel skattelättnader eller investeringsstöd – kan man öka investeringarna, men det finns en risk att alla investeringar som genomförs inte är förnuftiga med tanke på samhällsekonomin. Om avkastningen på investeringen är dålig eller alltför riskfylld i förhållande till den förväntade avkastningen bör den inte göras.

Även en förbättrad tillgång till finansiering hos till exempel av offentliga finansiärer (som Finnvera eller Tesi) kan öka investeringarna. Enligt utredningar gäller bristerna på finansieringsmarknaden i Finland snarare finansiering i form av eget kapital (t.ex. kapitalplacering) än finansiering i form av främmande kapital (t.ex. bankers kreditgivning). Om investeringarna till stor del riktas mot immateriella objekt som forskning, utveckling (marknadsföring, varumärkesbyggande) och tjänsteutbud, uppstår inte sådana säkerheter hos företagen som behövs för att till exempel få banklån. Då betonas tillgången till finansiering i form av eget kapital.

En faktor som påverkar hur investeringarna allokeras är geopolitiken. Som en randstat i Europa är Finlands möjligheter att attrahera utländska företags investeringar i den nuvarande världspolitiska situationen inte lika goda som till exempel Sveriges.

Även på EU-nivå funderar man på att öka investeringarna och delvis hjälper EU:s förslag till utveckling av till exempel en kapitalmarknadsunion även Finland att öka investeringarna, förutsatt att Finland är ett attraktivt mål för investeringar.